

TABULARIUM
HISTORIAE

WYDZIAŁ HISTORYCZNY
UNIwersYTET KAZIMIERZA WIELKIEGO

TABULARIUM HISTORIAE

T. XIV: 2023

BYDGOSZCZ 2023

Rada Programowa

dr hab. Robert Bubczyk, prof. uczelni
prof. dr Dittmar Dahlmann
prof. dr Vladimír Goněc
doc. PhDr Michaela Hrubá
prof. dr hab. Ēriks Jēkabsons
prof. dr hab. Andrzej Klonder
prof. dr hab. Albert Kotowski
prof. dr hab. Leszek Mrozewicz
prof. dr Momčilo Pavlović
dr hab. Arkadiusz Stempin, prof. uczelni

Redakcja

Marek G. Zieliński (redaktor)
Teresa Maresz (zastępca redaktora)
Dariusz Karczewski, Jacek Woźny, Andrzej Zaćmiński
Katarzyna Grysińska-Jarmuła, Anetta Głowacka-Penczyńska,
Waldemar Hanasz (sekretarze redakcji)
Hanna Borawska (redaktor wydawniczy)

© by Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego
& Wydział Historyczny UKW

ISSN 2543-8433

Adres Redakcji:

Wydział Historyczny UKW
ul. Księcia Józefa Poniatowskiego 12, 85-671 Bydgoszcz
e-mail: tabularium@ukw.edu.pl

Adres internetowy czasopisma:

<http://tabulariumhistoriae.ukw.edu.pl/>

Wydawca:

Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego
(Członek Polskiej Izby Książki)
Redakcja: 85-074 Bydgoszcz, ul. Karola Szymanowskiego 3
tel. 52 32 66 479, e-mail: wydaw@ukw.edu.pl
<https://wydawnictwo.ukw.edu.pl>
Rozpowszechnianie: tel. 52 32 36 730, e-mail: piotr.krawczak@ukw.edu.pl
Druk: Drukarnia Cyfrowa UKW
tel. 52 32 36 702, e-mail: poligrafia@ukw.edu.pl
Poz. 2302. Ark wyd. 17,50

Spis treści

Edycje i omówienia źródeł

- Jordan Siemianowski: *Modlitwa podczas wojny ze Szwedami*
jako artefakt literacki w badaniach historycznych nad kryzysem
braci czeskich podczas potopu szwedzkiego11
- Marek G. Zieliński: Wieża północna kościoła farnego w Chełmnie27

Studia i artykuły

- Dariusz Spychała: Wspólnoty chrześcijańskie (Kościoły)
Wiecznego Miasta w IV wieku po Chrystusie.
Wrogość i obojętność. Zarys problemu71
- Weronika Maciejewska: *Icones et emblemata* Théodore’a de Bèze
jako narracja nowej formy jedności Kościoła. Próba interpretacji
emblematów religijnie zaangażowanych111
- Anetta Głowacka-Penczyńska: „Obok siebie – wspólnie” – społeczności
małych miast Wielkopolski i Kujaw w XVI–XVII wieku.....137
- Maciej Dariusz Kossowski: *Finale allegro* obwodu OAK nr 5
Augustów – strata archiwum i kasy obwodu augustowskiego AK/OAK
w Krasnoborkach 24 czerwca 1945 roku w świetle konfrontacji źródeł
archiwalnych z relacjami153
- Barbara M. Gawęcka: Rekonstrukcje pomników poświęconych
Legionistom w Kielcach i w Radomiu w III Rzeczypospolitej213

Teresa Maresz: Życ i mieszkać obok siebie – razem czy osobno? O symbiozie społecznej i tolerancji	231
--	-----

Małgorzata Skotnicka-Palka: U siebie. Inicjatywy podejmowane na rzecz współczesnej społeczności ukraińskiej we Wrocławiu	265
---	-----

Biogramy

Agnieszka Wysocka: Lech Łbik (1957–2023), <i>pro memoria</i>	291
--	-----

Artykuły recenzyjne i recenzje

Krzysztof Garczewski: Recenzja: Martin Klatt, Jørgen Kühl, <i>SSW 1948–2023. Det danske mindretals politiske historie i Slesvig-Holsten, Forskningsafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig</i> , Flensborg 2023, ss. 202	315
--	-----

Tomasz Lis: Recenzja: Robert J. Donia, <i>Karadzić. Rzeźnik Bośni</i> , Prószyński i S-ka, Warszawa 2023, ss. 480	321
--	-----

Kronika

Aleksandra Sara Jankowska: <i>Skarbnica pamięci historycznej darczyńcom zawdzięczana</i> – kilka słów o wystawie jubileuszowej i obchodach 25-lecia Muzeum Dyplomacji i Uchodźstwa Polskiego Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 22 czerwca 2023 roku	327
--	-----

Iryna Matiasz: Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Kobiety w dyplomacji. Wyzwanie czy misja?” w Warszawie i Bydgoszczy, 16–17 listopada 2023 roku	337
---	-----

Table of contents

Editions and Discussions of Records

Jordan Siemianowski: *Prayer during the War with the Swedes*
as a Literary Artifact in Historical Research on the Crisis
of the Czech Brethren During the Swedish Deluge 11

Marek G. Zieliński: The Northern Tower of the Parish Church
in Chełmno 27

Studies and Articles

Dariusz Spychała: The Christian Communities (Churches)
of the Eternal City in the 4th Century after Christ. Hostility
and Indifference. Outline of the Problem 71

Weronika Maciejewska: Théodore de Bèze's *Icones et Emblemata*
as a Narrative of a New Form of Church Unity. An Attempt
at Interpreting Religiously Engaged Emblems 111

Anetta Głowacka-Penczyńska: "Side by Side – Together"
– Communities of Small Towns in Greater Poland and Kujawy
in the 16th and 17th Centuries 137

Maciej Dariusz Kossowski: *Finale allegro* of the Citizen
Home Army (OAK) District No. 5 Augustow – The Loss
of the Archive and Gold Reserve of the Home Army (AK)
and OAK District Augustow in Krasnoborki June 24, 1945
in Light of the Confrontation of Archival Sources with Relations 153

Barbara M. Gawęcka: Reconstructions of Monuments Dedicated
to Legionnaires in Kielce and Radom in the Third Polish Republic 213

Teresa Maresz: Living and Cohabiting Side by Side – Together or Apart? About Social Symbiosis and Tolerance	231
--	-----

Małgorzata Skotnicka-Palka: At Home: Initiatives for the Contemporary Ukrainian Community in Wrocław	265
---	-----

Biographies

Agnieszka Wysocka: Lech Łbik (1957–2023), <i>pro memoria</i>	291
--	-----

Review Articles and Reviews

Krzysztof Garczewski: Book Review: Martin Klatt, Jørgen Kühl, <i>SSW 1948–2023. Det danske mindretals politiske historie i Slesvig-Holsten, Forskningsafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig</i> , Flensborg 2023, pp. 202	315
---	-----

Tomasz Lis: Book Review: Robert J. Donia, <i>Karadzić. Rzeźnik Bośni</i> , Prószyński i S-ka, Warszawa 2023, pp. 480	321
--	-----

Chronicle

Aleksandra Sara Jankowska: <i>A Treasury of Historical Memory Thanks to Donors</i> – a Few Words about the Anniversary Exhibition and Celebration of the 25 th Anniversary of the Museum of Polish Diplomacy and Refugees of the Casimir the Great University, June 22, 2023	327
--	-----

Iryna Matiash: International Scientific Conference “Women in Diplomacy. Challenge or Mission?” in Warsaw and Bydgoszcz, November 16–17, 2023	337
--	-----

MALGORZATA SKOTNICKA-PALKA
Uniwersytet Wrocławski, Wrocław
ORCID: 0000-0002-1284-7028

U siebie. Inicjatywy podejmowane na rzecz współczesnej społeczności ukraińskiej we Wrocławiu

Wrocław jest jednym z najważniejszych miast Polski oraz jednym z głównych ośrodków Europy Środkowej o bogatej, ponad tysiącletniej historii i kulturze. Po tragicznych doświadczeniach II wojny światowej miasto stało się domem dla przybyszów z różnych stron świata¹. Obecnie jest dynamicznie rozwijającym się ośrodkiem życia gospodarczego, naukowego, politycznego i kulturalnego, miejscem wielostronnych kontaktów międzynarodowych, chętnie odwiedzanym każdego roku przez tysiące turystów z Polski i ze świata. Jest to „miasto spotkań”, łączące wiele kultur, religii i tradycji. Ta wyjątkowa atmosfera i otwartość miasta sprawia, że jest ono miejscem, w którym chętnie osiedlają się cudzoziemcy.

W ostatnich kilkunastu latach jedna grupa narodowościowa zdominowała napływających do stolicy Śląska nowych mieszkańców. Są to Ukraińcy. Początkowo główny motyw ich przyjazdów stanowiły kwestie ekonomiczne, jednak po ataku Rosji na Ukrainę w 2014 roku coraz większą rolę zaczęły odgrywać czynniki polityczne, co szczególnie nasiliło się po 24 lutego 2022 roku. Dlatego władze miasta, jego mieszkańcy i sami Ukraińcy musieli zmierzyć się z różnego rodzaju problemami związanymi z gwałtownie rosnącą liczbą emigrantów. To nowe zjawisko wymaga więc zdiagnozowania ich potrzeb, które określić można przez zestaw inicjatyw kierowanych do uchodźców, charakterystykę organizatorów tych działań, a także próbę określenia uzyskiwanych efektów. Dużą rolę do odegrania w tym zakresie miały (i mają nadal)

¹ Ludność z Kresów Wschodnich (zwłaszcza ze Lwowa), osadnicy z Polski centralnej, Żydzi, reemigranci z Francji, Jugosławii, a w 1950 r. Grecy i Macedończycy (przybyli po klęsce powstania komunistycznego). T. Kulak, *Wrocław. Przewodnik historyczny*, Wrocław 2006, s. 278–279.

władze miasta, wspierane przez inne instytucje publiczne, organizacje pozarządowe oraz inicjatywy prywatne. Zbadanie zakresu i skuteczności działań o charakterze zawodowym, prawnym, edukacyjnym i kulturalnym stanowić też będzie punkt wyjścia do diagnozy dalszych działań w tym zakresie, a przez to ma szansę wpłynąć na zwiększenie stopnia integracji przybyszów z dotychczasowymi mieszkańcami Wrocławia.

Zawarte w artykule informacje o inicjatywach podjętych we Wrocławiu na rzecz Ukraińców uzyskano od organizacji pozarządowych, ze stron internetowych Urzędu Miasta Wrocławia, a także z prasy lokalnej. Uzupełnione zostały o informacje uzyskane od osób pracujących w organizacjach pozarządowych zajmujących się wspieraniem migrantów z Ukrainy. Zaprezentowane dane statystyczne pochodzą z najnowszych raportów dotyczących uchodźców z Ukrainy. Ważnym źródłem informacji są również wnioski z ankiety przeprowadzonej wśród migrantów, w której mogli wyrazić swoje subiektywne opinie na temat jakości życia we Wrocławiu.

Przed wybuchem pełnoskalowej wojny w Ukrainie w dniu 24 lutego 2022 roku we Wrocławiu mieszkało ok. 100 tys. obywateli tego kraju. Według raportu Unii Metropolii Polskich w dniu 1 kwietnia 2022 roku liczba Ukraińców we Wrocławiu zwiększyła się do 187 tys., w tym 42 tys. dzieci (w wieku poniżej 15 lat). Do szkół i przedszkoli przyjęto ok. 6 tys. uczniów². W maju 2022 roku liczba Ukraińców w mieście wzrosła do 250,2 tys., z czego 57,5 tys. stanowiły dzieci. Oznacza to, że niemal trzech na dziesięciu mieszkańców miasta (28 proc.) stanowią osoby pochodzenia ukraińskiego. Jest to liczba znacząca, która plasuje Wrocław na drugim miejscu w Polsce – zaraz po Warszawie, jako miasto, w którym zamieszkało najwięcej obywateli Ukrainy. Uchodźcy wojenni reprezentują przekrój całego społeczeństwa. Największą grupą są kobiety, które stanowią 91 proc. uchodźców, dominują osoby w wieku 25–44 lat (56 proc.), deklarujące wyższe wykształcenie (45 proc.)³. Czynnikiem odpowiedzialnym za koncentrację uciekinierów w największych metropoliach (w tym w stolicy Dolnego Śląska) jest w głównej mierze infrastruktura miejska, np. dostępność przedszkoli

² M. Wojdat, P. Cywiński, *Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse. Raport o uchodźcach z Ukrainy w największych polskich miastach*, Warszawa 2022, s. 40–41.

³ *Ukraińcy w 12 największych polskich miastach po 24.02.22 r. Główne wyniki z raportów Centrum Analiz i Badań Unii Metropolii Polskich*, Warszawa 2022, s. 18.

i szkół, a także możliwość korzystania z zasobów wsparcia udzielanego m.in. przez samorząd, lokalne organizacje i mieszkańców. Kluczowe znaczenie ma jednak chłonność lokalnego rynku pracy. Według danych z czerwca 2022 roku w województwie dolnośląskim pracę uzyskało ok. 20 tys. uciekinierów z Ukrainy, plasując je na drugim miejscu w Polsce po województwie mazowieckim, w którym zatrudnienie znalazło 41 tys. Ukraińców⁴.

Od końca lutego 2022 roku działania pomocowe kierowane do uchodźców przebiegały wielotorowo. Władze Wrocławia organizowały m.in. zbiórki darów, zapewniały miejsca noclegowe, organizowały punkty informacyjne. Mieszkańcy przekazywali przede wszystkim żywność i dary rzeczowe, a także przyjmowali uchodźców w domach i mieszkaniach prywatnych (do końca kwietnia 2022 r. we Wrocławiu ze schronienia u osób prywatnych skorzystało 106,9 tys. Ukraińców)⁵.

Po rosyjskiej aneksji Krymu w 2014 roku Ukraińcy zaczęli coraz liczniej przyjeżdżać do Wrocławia. W opublikowanej w 2017 roku „Diagnozie Wrocławia” podano, że według szacunków w stolicy Dolnego Śląska mieszkało ich od 51 do 64 tys.⁶. Autorzy raportu zaznaczyli, że migracja z Ukrainy to wielka szansa rozwojowa dla Wrocławia, która może pomóc dostarczyć rozwijającemu się miastu niezbędnych rąk i głów do pracy. Władze miasta powinny prowadzić działania dążące do jej zwiększenia i utrzymania, np. poprzez wspieranie ukraińskiej kultury we Wrocławiu czy kontynuację działań przeciwko nacjonalizmowi. Za kwestię bardzo istotną uznano powołanie Pełnomocnika Prezydenta ds. Mieszkańców Pochodzenia Ukraińskiego⁷. W lipcu 2017 roku prezydent Wrocławia Rafał Dutkiewicz powierzył tę funkcję Annie Szarycz, która w latach 2013–2017 była wiceprezydentem Wrocławia⁸. W marcu 2019 roku zastąpiła ją mianowana przez Jacka Sutryka, nowego prezydenta Wrocławia, Olga Chrebor⁹.

⁴ Miejska gościnność. Szacunek liczby Ukraińców w miastach UMP marzec, kwiecień, maj 2022. Aktualizacja raportu „Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse. Raport o uchodźcach z Ukrainy w największych polskich miastach” z kwietnia 2022 r., Warszawa 2022, s. 12–13, 67–68.

⁵ Ukraińcy w 12 największych polskich miastach..., s. 23.

⁶ B. Gajos, Wrocław: Co dziesiąty mieszkaniec miasta jest Ukraińcem, [online], [dostępny: <https://kresy.pl/wydarzenia/wroclaw-co-dziesiaty-mieszkaniec-miasta-jest-ukraincem/>], [dostęp: 2.05.2022].

⁷ K. Karabon, M. Karabon, Migawki z diagnozy Wrocławia. Grudzień 2016 – Kwiecień 2017, Wrocław 2017, s. 26; B. Gajos, op. cit.

⁸ Zarządzenie nr 7524/17 Prezydenta Wrocławia z dnia 14 lipca 2017 r.

⁹ Zarządzenie nr 677/19 Prezydenta Wrocławia z dnia 26 marca 2019 r.

Podczas uroczystości nominacyjnej J. Sutryk zaznaczył: „Chciałbym, żeby wszyscy cudzoziemcy, Ukraińcy, czuli się we Wrocławiu tak, jak u siebie”. Pełnomocnik odpowiada za kształtowanie relacji pomiędzy mieszkającymi we Wrocławiu Polakami i Ukraińcami oraz pomiędzy społecznością ukraińską a urzędami¹⁰. Do jego zadań należy podejmowanie działań w zakresie wspierania mniejszości ukraińskiej oraz obywateli Ukrainy, którzy wyrazili zamiar osiedlenia się i świadczenia pracy na terenie Wrocławia, w procesie ich adaptacji i integracji społecznej poprzez: zwiększenie dostępności do informacji i poradnictwa; wspieranie procesów edukacyjnych, w tym nauki języka polskiego; wspieranie działań kulturalnych oraz innych inicjatyw i projektów mających na celu współpracę międzykulturową; innych wynikających z bieżącej analizy problemów i potrzeb¹¹. Z pewnością dzięki powołaniu tego urzędu w lipcu 2017 roku i określeniu zakresu działań skierowanych na rzecz wsparcia Ukraińców Wrocław był przygotowany do udzielenia pomocy tym, których wojna zmusiła do opuszczenia swojego kraju¹².

Pomocne dla uregulowania sytuacji prawnej Ukraińców było również otwarcie w styczniu 2022 roku Konsulatu Generalnego Ukrainy we Wrocławiu¹³, obsługującego obywateli tego kraju mieszkających na terenie Dolnego Śląska oraz w województwach: lubuskim, wielkopolskim i opolskim. Jest to piąty Konsulat Generalny Ukrainy w Polsce, po Warszawie, Lublinie, Krakowie i Gdańsku. Konsulem Generalnym jest Jurij Tokar¹⁴. Obecność tej placówki okazała się bardzo przydatna w chwili przybycia do Wrocławia migrantów wojennych.

Oprócz inicjatyw politycznych podejmowanych we Wrocławiu na rzecz Ukraińców, należy wymienić także działania edukacyjne, gospodarcze oraz kulturalne. W mieście zadbano o kształcenie dzieci, tworząc

¹⁰ *We Wrocławiu powołano pełnomocnika ds. Ukraińców*, [online], [dostępny: <https://kresy.pl/wydarzenia/polska/we-wroclawiu-powolano-pelnomocnika-ds-ukraincow-to-miasto-w-ktorym-ukraina-jest-oddawna/>], [dostęp: 2.05.2022].

¹¹ *Pełnomocnik ds. Mieszkańców Pochodzenia Ukraińskiego*, [online], [dostępny: <https://www.wielokultury.wroclaw.pl/pelnomocnik-ds-mieszkancow-pochodzenia-ukrainskiego/>], [dostęp: 2.05.2022].

¹² Nie udało się uzyskać informacji o efektach tych działań, podjętych głównie wraz z przybyciem dużej grupy migrantów z Ukrainy w 2022 r. Bez odpowiedzi pozostał e-mail wysłany na adres Biura Pełnomocnika Prezydenta ds. Mieszkańców Pochodzenia Ukraińskiego w dniu 27.08.2023 r. (pelnomocnikua@um.wroc.pl).

¹³ Konsulat Generalny Ukrainy we Wrocławiu działa od 17 stycznia 2022 r. przy pl. Biskupa Nankiera 7.

¹⁴ *Konsulat Generalny Ukrainy we Wrocławiu*, [online], [dostępny: <https://wroclaw.mfa.gov.ua/pl/>], [dostęp: 4.05.2022].

specjalne oddziały (klasy) przygotowawcze dla obcokrajowców. Zainaugurowano je w 2019 roku, odpowiadając w ten sposób na potrzebę wsparcia rodziców dzieci obcojęzycznych przyjeżdżających do stolicy Dolnego Śląska. Program powstał z inicjatywy wrocławskich edukatorów we współpracy z Centrum Rozwoju Społecznego i Departamentu Edukacji Urzędu Miejskiego Wrocławia. Początkowo realizowany był w siedmiu szkołach z różnych rejonów miasta, w tym w jednym liceum¹⁵. W roku szkolnym 2021/2022 oddziały przygotowawcze utworzono w kolejnych pięciu placówkach¹⁶. Klasy te powstały z myślą o dzieciach obcojęzycznych, które zaczynają naukę języka polskiego w szkole. Uczniowie mają większą liczbę zajęć z języka polskiego, uczą się codziennej komunikacji, ale też słów i wyrażeń z matematyki, przyrody, historii i innych przedmiotów szkolnych. Poznają także polską kulturę, biorą udział w lekcjach tematycznych i zajęciach integracyjnych, lepiej poznają miasto. Do klas przygotowawczych można zapisać dzieci i młodzież w wieku od sześciu do 19 lat. Co ważne, można to zrobić w dowolnym momencie roku szkolnego. Zapisu dokonuje się bezpośrednio w wybranej szkole. Nauka w klasie przygotowawczej jest bezpłatna i trwa od czterech tygodni do 12 miesięcy (w wyjątkowych przypadkach można ten okres wydłużyć). Dziecko, oprócz intensywnej nauki języka polskiego, realizuje również podstawę programową i podlega klasyfikacji i promocji do następnej klasy, tak jak inni uczniowie. Ich rodzice lub opiekunowie mogą liczyć na wsparcie, np. konsultacje z nauczycielami na temat zasad edukacji w polskiej szkole¹⁷.

Zwiększenie liczby Ukraińców we Wrocławiu po lutym 2022 roku spowodowało konieczność przyjmowania dzieci z tego kraju do większości działających we Wrocławiu szkół, nawet tych, w których nie prowadzono wcześniej oddziałów przygotowawczych. Niewątpliwie

¹⁵ Klasy przygotowawcze utworzono w następujących placówkach: Szkoła Podstawowa nr 4; Szkoła Podstawowa nr 74; Szkoła Podstawowa nr 83; Szkoła Podstawowa nr 90; Szkoła Podstawowa nr 109; Liceum Ogólnokształcące nr XV; Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 1, *Klasy przygotowawcze dla dzieci obcojęzycznych. Gdzie są i jak się zapisać*, [online], [dostępny: <https://www.wroclaw.pl/portal/klasy-przygotowawcze-dla-dzieci-obcojezycznych-gdzie-sa-i-jak-sie-zapisac/>], [dostęp: 2.05.2022].

¹⁶ Szkoła Podstawowa nr 2; Szkoła Podstawowa nr 29; Szkoła Podstawowa nr 73; Szkoła Podstawowa nr 81; Szkoła Podstawowa nr 93, *Klasy przygotowawcze dla dzieci obcojęzycznych*, [online], [dostępny: <https://www.wielokultury.wroclaw.pl/klasy-przygotowawcze-dla-dzieci-obcojezycznych/>], [dostęp: 2.05.2022].

¹⁷ *Klasy przygotowawcze dla dzieci obcojęzycznych w 11 szkołach we Wrocławiu*, [online], [dostępny: <https://www.wielokultury.wroclaw.pl/klasy-przygotowawcze-dla-dzieci-obcojezycznych-w-11-szkolach-we-wroclawiu/>], [dostęp: 2.05.2022].

jednak doświadczenia zdobyte w pracy w oddziałach przygotowawczych zostały wykorzystane w nowej sytuacji. Po lutym 2022 roku udzielono doraźnej pomocy uczniom, zorganizowano szkolenia dla nauczycieli pracujących z dziećmi i młodzieżą z Ukrainy, m.in. starano się przygotować polonistów do nauczania cudzoziemców języka polskiego. Pozyskano też środki na zatrudnienie asystentów kulturowych w szkołach, którzy mieli i mają wspierać obcojęzycznych uczniów (np. poprzez pomoc w odrabianiu zadań domowych, obecność podczas zajęć szkolnych) oraz ich rodziców (np. pomagać w formalnościach związanych z przyjęciem dziecka do szkoły). W szkołach, w których nie zatrudniono asystenta kulturowego, wsparcia udzielili wolontariusze¹⁸. Włączenie ukraińskich dzieci do polskich szkół stanowi szansę na zbudowanie nowego, otwartego systemu szkolnictwa. Aby osiągnąć ten cel, konieczne jest wprowadzenie edukacji międzykulturowej w polskich placówkach oświatowych¹⁹.

Pojawienie się we Wrocławiu kilku tysięcy nowych uczniów po lutym 2022 roku spowodowało konieczność utworzenia dla nich nowych miejsc, w których mogliby kontynuować naukę. Roczne doświadczenie zdobyte w nauczaniu dzieci ukraińskich w polskich szkołach skłoniło istniejącą od 2001 roku w Polsce fundację Ogólnopolski Operator Oświaty do otwarcia we Wrocławiu Ukraińskiego Centrum Edukacji (UCE). Mieści się ono na dwóch piętrach udostępnionych bezpłatnie przez firmę NOKIA w biurowcu Green Tower przy ul. Śrubowej. Swoją działalność rozpoczęło w roku szkolnym 2023/2024. Ma ono na celu przygotowanie ukraińskich uczniów, w wieku od siedmiu do 14 lat, do nauki w polskich szkołach. Bezpłatne lekcje odbywają się w grupach wiekowych: dla klas I–III, IV–VI i VII–VIII. Dzieci uczestniczą w zajęciach z wszystkich przedmiotów przewidzianych na danym etapie kształcenia. Dodatkowo przez 12 godzin w tygodniu uczą się języka polskiego. W placówce pracują nauczyciele z Polski i Ukrainy. Podopieczni, którzy zdalnie uczą się w szkołach ukraińskich, mają udostępnione stanowiska komputerowe. Placówka zapewnia również opiekę świetlicową do godziny siedemnastej. Dla zainteresowanych prowadzony jest klub filmowy, zajęcia muzyczne i sportowe, organizowane są

¹⁸ B. Techmańska, *Dzieci ukraińskie w polskiej szkole*, „Wiadomości Historyczne”, 2022, nr 3, s. 41–42.

¹⁹ M. Wojdat, P. Cywiński, op. cit., s. 30.

również wycieczki. Potrzebującym dzieciom i ich rodzicom oferowana jest pomoc psychologa, pedagoga, logopedy i pielęgniarki²⁰. Uczniom wydawane są legitymacje szkolne, które uprawniają do bezpłatnego korzystania z wrocławskiej komunikacji miejskiej²¹ oraz do korzystania ze zniżek w pociągach, kinach i wielu instytucjach kultury i rozrywki.

Środki na prowadzenie placówki pochodzą z subwencji oświatowej. UCE jest oddziałem zamiejscowym Publicznej Szkoły Leonardo we Wrocławiu, prowadzonej przez fundację Ogólnopolski Operator Oświaty. Dodatkowym źródłem finansowania są środki, które fundacja stara się pozyskać m.in. z projektów finansowanych ze źródeł publicznych, ze wsparcia firm i osób prywatnych. Docelowo placówka ma zapewnić wsparcie dla 250 dzieci nieznających języka polskiego, które przyjechały do Polski po 24 lutego 2022 roku. W miarę dostępności miejsc, dzieci mogą być przyjmowane do placówki w trakcie trwania roku szkolnego²². UCE dopiero rozpoczęło swoją działalność, dlatego trudno jeszcze ocenić efekty jego pracy. Jednak już dziś można stwierdzić, że stanowi ono znaczącą formę wsparcia dla uchodźców z Ukrainy, zarówno dzieci, jak i ich rodziców.

Istotną kwestią w niesieniu pomocy cudzoziemcom jest również edukowanie osób dorosłych poprzez podnoszenie ich kompetencji językowych. W tym celu Gmina Wrocław prowadzi od września 2016 roku kampanię społeczną realizowaną przez Wrocławskie Centrum Integracji „Wrocław na językach świata”²³. Polega ona na cotygodniowych, godzinnych spotkaniach w parach, które tworzą: wolontariusz (wrocławianin) i uczeń (obcokrajowiec), odbywających się na zasadzie tandemu językowego. Organizatorzy łączą ze sobą pary, dopasowują miejsce i czas spotkań. Wolontariusz w razie potrzeby może wypożyczyć książki, ćwiczenia lub fiszki do nauki języka polskiego. Zainteresowani mogą też spotykać się w większych grupach w miejscach ofe-

²⁰ Ukraińskie Centrum Edukacji, [online], [dostępny: <https://operator.edu.pl/ukrainskie-centrum-edukacji/>], [dostęp: 28.08.2023].

²¹ We Wrocławiu dzieci do lat siedmiu, dzieci i młodzież ucząca się w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych może jeździć komunikacją miejską za darmo do ukończenia 21. roku życia pod warunkiem posiadania ważnej legitymacji szkolnej. *Uprawnienia do korzystania z ulg w komunikacji miejskiej Wrocławia w 2022 r.*, [online], [dostępny: <https://www.wroclaw.pl/komunikacja/uprawnienia-do-ulg/>], [dostęp: 28.08.2023].

²² Informacja uzyskana od Kai Reszke, dyrektora Działu Komunikacji i Fundraisingu, fundacja Ogólnopolski Operator Oświaty (korespondencja mailowa z dnia 29.08.2023).

²³ *Wrocławskie Centrum Integracji. Zrealizowane projekty*, [online], [dostępny: <https://www.wci.wroclaw.pl/zrealizowane-projekty/>], [dostęp: 2.05.2022].

rowanych bezpłatnie przez partnerów kampanii²⁴. Znajomość języka znacząco zwiększa szanse na zatrudnienie i ułatwia funkcjonowanie na rynku pracy, przyspiesza proces włączenia się do aktywnego życia w społeczności lokalnej, a tym samym sprzyja integracji z wrocławianami. Zmniejsza też stres związany z życiem w obcym miejscu, a także wpływa na wzmocnienie więzi z miastem.

Na terenie Wrocławia działają też organizacje pozarządowe, których celem jest wspieranie cudzoziemców mieszkających w mieście, w tym Ukraińców. Jedną z nich jest utworzona w 2013 roku Fundacja Ukraina (FU). Jej pomysłodawcą i twórcą był Grzegorz Dzik, konsul honorowy Ukrainy we Wrocławiu, który chciał stworzyć miejsce, w którym Ukraińcy mogliby integrować się ze swoimi rodakami i lokalnym środowiskiem²⁵. W 2017 roku prezydent Dutkiewicz przekazał Fundacji 50 tys. euro, które otrzymał jako laureat Niemieckiej Nagrody Narodowej²⁶. W ciągu 10 lat istnienia rozszerzył się zakres działalności FU, powiększył się zespół, a także grupa odbiorców, gdyż obecnie wspierani są migranci pochodzący z każdego zakątka świata, jednak wśród beneficjentów zdecydowaną większość stanowią Ukraińcy. Fundacja stawia sobie za cel: wsparcie informacyjno-edukacyjne i udzielanie pomocy prawnej; tworzenie warunków do wymiany doświadczeń i dobrych praktyk przez organizację szkoleń, konferencji oraz wizyt studyjnych; udzielanie wsparcia dla wartościowych projektów oraz ich inicjowanie; podnoszenie kompetencji cudzoziemców z zakresu języka angielskiego i polskiego; budowanie platformy dla ciągłego samorozwoju pracowników i wolontariuszy²⁷. Priorytetem jest stworzenie przestrzeni dla edukacji, rozwoju oraz integracji migrantów z różnych zakątków świata. Jej siedziba znajduje się w Centrum Ukraińskim Kultury i Rozwoju (CUKR) przy ul. Ruskiej we Wrocławiu. CUKR, jako projekt FU, prowadzi szkolenia dla migrantów z Ukrainy, m.in. jak uzyskać polskie obywatelstwo czy kartę pobytu, jak zalegalizować pobyt dziecka, zawrzeć małżeństwo, jak szukać pracy, uzyskać Kartę Pola-

²⁴ *Kampania społeczna „Wrocław na językach świata”*, [online], [dostępny: <https://www.wnjs.pl/>], [dostęp: 4.05.2022].

²⁵ *Fundacja Ukraina*, [online], [dostępny: <https://fundacijaukraina.eu/>], [dostęp: 4.05.2022].

²⁶ *Dar dla Fundacji. Dutkiewicz przekazał 50 tys. euro Fundacji Ukraina*, [online], [dostępny: <https://samorząd.pap.pl/kategoria/archiwum/dar-dla-fundacji-dutkiewicz-przekazal-50-tys-euro-fundacji-ukraina>], [dostęp: 6.09.2023].

²⁷ *Fundacja Ukraina. O nas*, [online], [dostępny: <https://fundacijaukraina.eu/o-nas/>], [dostęp: 4.05.2022].

ka, przystąpić do programu 500+ czy Dobry Start 300+. Początkowo Fundacja otrzymywała znaczące wsparcie z budżetu miasta, obecnie główne źródło finansowania pochodzi ze środków Unii Europejskiej²⁸.

Wśród kilkudziesięciu projektów, jakie zrealizowała FU w ciągu 10 lat istnienia, są m.in.: Targi Pracy dla Migrantów, ForUM for Unity of Migrants, Skovoroda Fest – Festiwal z okazji obchodów Dnia Niepodległości Ukrainy, „Program integracyjny Ruska 46A”, „reSTART” oraz „Integracja, adaptacja, akceptacja. Wsparcie obywateli państw trzecich zamieszkających na Dolnym Śląsku”, w ramach którego odbywają się m.in. Targi Pracy i Rozwoju „Skill EXPO”.

Jedną z inicjatyw gospodarczych prowadzonych na rzecz cudzoziemców są Targi Pracy dla Migrantów – to jedyne w kraju wydarzenie, podczas którego mogą się spotkać osoby z Ukrainy mieszkające w Polsce z lokalnymi pracodawcami. Celem jest łączenie ludzi i stworzenie im nowych możliwości na rynku pracy, adekwatnych do ich zróżnicowanych kompetencji, doświadczenia i potrzeb. Odwiedzający targi mają możliwość spotkania z pracodawcami otwartymi na zatrudnienie obcokrajowców, wzięcia udziału w szkoleniach związanych z zatrudnieniem i rozwojem osobistym, poznania realiów pracy w Polsce, weryfikacji atrakcyjności swojego CV oraz poznania warunków rekrutacji. Wystawcy – potencjalni pracodawcy – mają możliwość znalezienia wykwalifikowanych pracowników, pomocy we wzmocnieniu pozycji ekonomicznej uchodźców z Ukrainy w Polsce, możliwość wymiany informacji i przyczynienia się do usuwania barier na drodze do zatrudnienia migrantów. Co roku targi odwiedza ok. 400 zainteresowanych pracą nowych mieszkańców Wrocławia pochodzących z zagranicy²⁹.

Fundacja Ukraina organizuje też we Wrocławiu Skill Expo – pierwszą edycję targów rozwoju zawodowego i osobistego, w ramach których odbyły się Targi Pracy dla Migrantów 2021. Oprócz stanowisk pracodawców zainteresowanych zatrudnieniem cudzoziemców prowadzone są warsztaty, webinary, konsultacje, gry zespołowe, które mają ułatwić znalezienie im pracy, szkolenia w zakresie zarządzania

²⁸ *Wrocław: Polska i UE placą za kursy dla Ukraińców; m.in. Jak uzyskać polskie obywatelstwo*, [online], [dostępny: <https://kresy.pl/wydarzenia/wroclaw-polska-i-ue-placa-za-kursy-dla-ukraincow-m-in-jak-uzyskac-polskie-obywatelstwo/>], [dostęp: 8.05.2022].

²⁹ *Targi Pracy*, [online], [dostępny: <https://fundacjaukraina.eu/targi-pracy-dla-migrantow/>], [dostęp: 8.05.2022].

wizerunkiem, finansami oraz zespołem wielokulturowym³⁰. Tego typu działania zwiększają szanse na znalezienie zatrudnienia w wyuczonym zawodzie, zaś posiadanie stabilnej pracy stanowi jeden z najskuteczniejszych sposobów usamodzielnienia się uchodźców³¹.

Ważną inicjatywą FU jest organizacja ForUM Forum for Ukrainian Migrants. Pierwsza edycja odbyła się 7 czerwca 2017 roku. Druga zorganizowana została 27 marca 2019 roku. Dotyczyła nie tylko migrantów z Ukrainy, ale też podjęto dyskusję o pozostałych narodowościach przebywających na Dolnym Śląsku. Stąd zmiana nazwy wydarzenia na ForUM Forum for Unity of Migrants (Forum na rzecz Jedności Migrantów). Forum to platforma współpracy wielokulturowej oraz miejsce spotkania przedstawicieli samorządów i instytucji, biznesu z różnych miast i gmin Dolnego Śląska, wrocławian oraz samych imigrantów. Celem spotkania jest wymiana doświadczeń wynikających z pracy z migrantami i na ich rzecz, wskazanie najistotniejszych problemów w dziedzinie legalizacji pracy i pobytu, zatrudnienia i partnerstwa³².

Jedną z inicjatyw kulturalnych podejmowanych przez FU jest Festiwal Skovoroda Fest, organizowany we Wrocławiu w ramach corocznych obchodów Dnia Niepodległości Ukrainy. Nazwa pochodzi od nazwiska ukraińskiego filozofa Grygorija Skovorody (1722–1794). Jego nauki o pokojowym współżyciu, duchowej wolności i postępie pozostają aktualne i inspirujące dla współczesnego społeczeństwa. Festiwal ma na celu pokazanie współczesnej ukraińskiej i polskiej kultury. Prezentowana jest muzyka, sztuka i rzemiosło³³. Festiwal jest istotnym wydarzeniem, gdyż dbałość o to, by w nowym otoczeniu nie ztracić swojej tożsamości kulturalnej, jest podstawą do budowania zdrowych relacji społecznych³⁴.

Fundacja Ukraina zrealizowała kilkadziesiąt wielopłaszczyznowych projektów, np. „Program integracyjny Ruska 46A”, „reSTART” oraz „Integracja, adaptacja, akceptacja. Wsparcie obywateli państw trzecich

³⁰ *Targi Pracy Skill Expo*, [online], [dostępny: <https://fundacjaукраина.eu/skill-expo/>], [dostęp: 7.05.2022].

³¹ M. Wojdat, P. Cywiński, op. cit., s. 34.

³² *Sukcesy i wyzwania integracji międzykulturowej na Dolnym Śląsku. Biuletyn podsumowujący konferencję ForUM – For Unity of Migrants 2019*, s. 3, [online], [dostępny: <https://fundacjaукраина.eu/wp-content/uploads/Biuletyn-FORUM.pdf>], [dostęp: 7.05.2022].

³³ *SkovorodaFest 2021*, [online], [dostępny: <https://fundacjaукраина.eu/skovoroda-fest-2021/>], [dostęp: 5.05.2022].

³⁴ M. Wojdat, P. Cywiński, op. cit., s. 40–41.

zamieszkałych na Dolnym Śląsku”. Celem tych programów było m.in.: podniesienie kompetencji językowych, kulturowych, zawodowych i społecznych³⁵, aktywizacja zawodowa obywateli państw trzecich oraz ułatwienie dostępu do rynku pracy poprzez realizację kampanii i cyklicznych spotkań dla pracodawców, targów pracy, szkoleń, konsultacji. Ważnym ich elementem było również zintegrowanie nowych mieszkańców miasta z wrocławianami poprzez przygotowanie bogatej oferty wydarzeń z elementami wspólnej rozrywki, edukacji i komunikacji międzykulturowej³⁶. Działania w obrębie kultury prowadzone były i są nadal w Centrum Ukraińskim Kultury i Rozwoju (CUKR), w którym odbywają się zajęcia plastyczne dla dzieci i dorosłych, wydarzenia kulturalno-artystyczne, treningi jogi. Prowadzony jest też punkt informacyjno-konsultacyjny dla nowych mieszkańców Wrocławia pochodzących z różnych krajów – InfoCUKR, w którym konsultanci doradzają w zakresie legalizacji pobytu i pracy, sposobów poszukiwania pracy i mieszkania, ochrony zdrowia i ubezpieczenia, integracji ze środowiskiem lokalnym, w zakresie codziennego życia w Polsce i adaptacji w nowym miejscu. Darmowe konsultacje są prowadzone w języku ukraińskim, polskim, rosyjskim i angielskim³⁷. W roku 2021 udzielono w nim 396 konsultacji podczas 960 godzin wsparcia³⁸.

Zorganizowano też m.in. cykl kursów języka polskiego „Let’s mów” w okresie od 5 maja 2021 do 21 maja 2022 roku³⁹. Skierowane były do obywateli krajów spoza UE i realizowane w sześciu grupach szkoleniowych liczących średnio po 15 osób. Kurs trwał ok. trzy–cztery miesiące. Każdej osobie zapewniono niezbędne pomoce do nauki – materiały biurowe, podręcznik oraz autorskie zadania od nauczycieli. Grafiki zajęć był planowany indywidualnie przed każdym cyklem kursu w oparciu o zgłoszone w ankietach preferowane dni i godziny na tyle, na ile jest to możliwe. Cały 128-godzinny kurs kosztował 384 zł, co oznacza 3 zł za

³⁵ *Integracja, adaptacja, akceptacja. Wsparcie obywateli państw trzecich zamieszkałych na Dolnym Śląsku. Ogólne informacje o projekcie*, [online], [dostępny: <https://duw.pl/pl/urzad/projekty-realizowane-pr/integracjaadaptacjaakce/14573,Ogolne-informacje-o-projekcie.html>], [dostęp: 8.05.2022].

³⁶ *Integracja, adaptacja, akceptacja...* [dostęp: 8.05.2022]; *Sprawozdanie z działalności Fundacji Ukraina 2021*, s. 7, [online], [dostępny: <https://fundacijaukraina.eu/dokumentacja/>], [dostęp: 29.08.2023].

³⁷ *Program integracyjny Ruska 46A*, [online], [dostępny: <https://fundacijaukraina.eu/projekt/program-integracyjny-ruska-46a/>], [dostęp: 8.05.2022].

³⁸ *Sprawozdanie...*, s. 7 [dostęp: 29.08.2023].

³⁹ Projekt „reSTART” i Projekt „Integracja, adaptacja, akceptacja. Wsparcie obywateli państw trzecich zamieszkałych na Dolnym Śląsku”; *Sprawozdanie...*, s. 3, 9 [dostęp: 29.08.2023].

godzinę zajęć. Warunkiem przyjęcia na kurs była m.in.: przynależność do grupy obywateli krajów spoza UE, które legalnie przebywają na terytorium Polski; przynależność do grup wymagających szczególnego traktowania (np. ofiara tortur lub gwałtów lub innych poważnych form przemocy psychologicznej, fizycznej lub seksualnej lub nadużyć w tym zakresie, osoba potrzebująca natychmiastowej opieki i niezbędnego leczenia, rodzic samotnie wychowujący małoletnie dzieci)⁴⁰. Środki na realizację projektów realizowanych przez FU pochodziły z Programu Krajowego Funduszu Azylu, Migracji i Integracji UE⁴¹ lub z Gminy Wrocław⁴². Z programów tych skorzystało łącznie ponad 13 tys. osób⁴³.

W grudniu 2020 roku Fundacja Ukraina wraz z konsulem honorowym Ukrainy we Wrocławiu powołała Instytut Praw Migrantów w celu kompleksowego zaopiekowania się migrantami i zjawiskiem migracji. Instytut stawia sobie za cel wdrożenie szerokiej gamy działań, które pomogą migrantom poczuć się pełnoprawną częścią społeczeństwa oraz sprawić, by społeczeństwo przyjmujące postrzegało ich w ten sposób. Jednym z głównych kierunków jego działań jest doradztwo informacyjne dla migrantów. W Infopunkcie IPM (ul. Ruska 46A/202) prowadzono też bezpłatne konsultacje⁴⁴, mające różny charakter: konsultacje ogólne – dotyczą w większości przypadków prawa migracyjnego, czyli uzyskania kart pobytu, ale nie tylko. Pomoc potrzebna jest w różnych, czasem przyziemnych sprawach, np. jak umówić wizytę u weterynarza, nie znając języka polskiego, jakie obowiązują zasady parkowania, żeby nie dostać mandatu. Konsultacje te odbywają się stacjonarnie, telefonicznie, mailowo oraz poprzez media społecznościowe. Drugim rodzajem konsultacji są porady specjalistyczne, udzielane przez prawników. Dotyczą one prawa rodzinnego (np. rozwodów, kwestii opieki nad dziećmi); są skomplikowane ze względu na brak możliwości skompletowania dokumentów. Obejmują one również prawo cywilne, dotyczą np. umów najmu mieszkania. Trzecim rodzajem konsultacji

⁴⁰ *Let's mów po polsku z Fundacją Ukraina*, [online], [dostępny: <https://fundacijaukraina.eu/kursy-jezyka-polskiego-lets-mow/>], [dostęp: 7.05.2023].

⁴¹ *Sprawozdanie...*, s. 8 [dostęp: 29.08.2023].

⁴² *Program integracyjny...* [dostęp: 8.05.2022].

⁴³ W Programie Integracyjnym Ruska 46A uczestniczyło 1249 osób. W Projekcie „reSTART” brało udział ok. 1200 osób. W Projekcie Projekt „Integracja, adaptacja, akceptacja. Wsparcie obywateli państw trzecich zamieszkających na Dolnym Śląsku” uczestniczyło 10671 osób. *Sprawozdanie...*, s. 7–9 [dostęp: 29.08.2023].

⁴⁴ *Targi Pracy Still Expo. Katalog 2021*, Wrocław 2021, s. 1, 15.

są porady specjalistyczne z zakresu przedsiębiorczości i dotyczą m.in. prawa spółek, doradztwa biznesowego (jak założyć swoją firmę), doradztwa zawodowego (pomoc przy napisaniu CV, pomoc w wyborze optymalnej drogi zawodowej). Dodatkowo prowadzone są konsultacje psychologiczne, z których najczęściej korzystają dzieci⁴⁵.

Efekty pracy IPM widoczne są w danych statystycznych. W 2021 roku udzielono ok. 12 tys. konsultacji w zakresie legalizacji, adaptacji oraz wsparcia informacyjnego, psychologicznego i zawodowego. Po lutym 2022 roku liczba konsultacji znacząco wzrosła. Trudno jest określić ich dokładną liczbę, dlatego że w pierwszych tygodniach starano się pomóc jak największej liczbie osób, często udzielano konsultacji bez jakiegokolwiek ich rejestracji w raportach, dodatkowo prowadzono konsultacje wyjazdowe w miejscach zbiorowego zakwaterowania. Szacuje się, że ich łączna liczba w 2022 roku przekroczyła 30 tys.⁴⁶. W pierwszym półroczu 2023 roku liczba ta nieznacznie spadła, gdyż udzielono ich 9983⁴⁷.

Po 24 lutego 2022 roku FU znacząco rozszerzyła swoją działalność. Uruchomione zostało Centrum Wsparcia Uchodźców (25 lutego 2022 r.), będące spontaniczną, oddolną inicjatywą ochotników na Dworcu Głównym PKP we Wrocławiu, którzy udzielali bezpośredniej pomocy uchodźcom. Z upływem miesięcy zakres prowadzonych działań ewoluował, gdyż zmieniły się potrzeby przybyłych do Wrocławia Ukraińców. W grudniu 2022 roku punkt na Dworcu Głównym został uznany za jeden z działów FU. Działał w nim Punkt Informacji i Konsultacji Zawodowej, w którym można było uzyskać pomoc przy pisaniu CV oraz otrzymać odpowiedzi na pytania związane z poszukiwaniem pracy. Prowadzone jest stanowisko Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego, którego pracownicy mają za zadanie znalezienie zakwaterowania dla uchodźców na terenie województwa. Na miejscu są obecni tłumacze posługujący się językiem ukraińskim, rosyjskim i angielskim. Potrzebujące osoby mogą uzyskać wsparcie psychologiczne, a dla najmłodszych przygotowany jest kącik zabaw, w którym pracują animatorki⁴⁸.

⁴⁵ Informacje uzyskane od Karola Korczyńskiego, menedżera Instytutu Praw Migrantów we Wrocławiu, podczas rozmowy przeprowadzonej w dniu 1 września 2023 r.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ [online], [dostępny: <https://www.linkedin.com/company/fundacja-ukraina/>], [dostęp: 28.08.2023].

⁴⁸ *Poznajcie Centrum Wsparcia Uchodźców*, [online], [dostępny: <https://fundacjaукраїна.eu/poznajcie-centrum-wsparcia-uchodzcow/>], [dostęp: 21.08.2023].

W 2023 roku CWU nawiązało współpracę z przedsiębiorcami⁴⁹ zainteresowanymi zatrudnieniem uchodźców, którym oferuje wyselekcjonowaną listę kandydatów do zatrudnienia, udziela wsparcia merytorycznego oraz pomocy w procesie rekrutacyjnym, a także umożliwia reklamowanie ofert tych firm. Zgłaszający się do placówki uchodźcy mogą liczyć na pomoc pracowników w przygotowaniu aplikacji dostosowanej do konkretnej oferty pracy, a także uzyskanie porady dotyczącej założenia firmy w Polsce.

W pierwszym półroczu 2023 roku dzięki pracy Centrum 1453 osoby otrzymały bezpłatne zakwaterowanie na terenie Dolnego Śląska, zaś 11 128 osób uzyskało wsparcie w zakresie informacyjnym, prawnym, psychologicznym oraz pomoc w poszukiwaniu pracy. Nawiązano współpracę z zewnętrznymi specjalistami, dzięki czemu w CWU prowadzone są konsultacje prawników z Instytutu Praw Migrantów i FU, a także z radcami prawnymi z Okręgowej Izby Prawniczej⁵⁰. Trudno jest wskazać liczbę osób, które dzięki pomocy CWO otrzymały pracę. Tylko nieliczni beneficjenci wracają do Centrum z informacją o tym, że udało im się podpisać umowę o pracę⁵¹.

Inną nową inicjatywą FU było powołanie zespołu zajmującego się *fundraisingiem*⁵² i dystrybucją pomocy humanitarnej do Ukrainy. Od lutego 2022 roku FU, w porozumieniu z prezydentem Wrocławia Jackiem Sutrykiem, uruchomiła zbiórkę SAVE UKRAINE⁵³. Przy wsparciu władz miasta Wrocławia, partnerów i organizacji pozarządowych zorganizowano pięć obszarów pomocy, tj.: koordynacja pracy wolontariuszy, wysyłka pomocy humanitarnej, zbiórka funduszy przeznaczonych na pomoc, wsparcie informacyjne dla uchodźców, wyposażenie ośrodków dla uchodźców. Fundacja udostępnia raport finansowy, w którym zawarte są informacje o bieżących przychodach

⁴⁹ Przedsiębiorcy z branży e-commerce, samochodowej, produkcyjnej, spożywczej, logistycznej, handlu detalicznego.

⁵⁰ *Zatrudnienie uchodźców wojennych w Polsce. Pracodawco dołączysz do działań Centrum Wsparcia Uchodźców?*, [online], [dostępny: <https://fundacjaukraina.eu/zatrudnienie-uchodzcow-wojennych-w-polsce-pracodawco-dolaczysz-do-dzialan-centrum-wsparcia-uchodzcow/>], [dostęp: 31.08.2023].

⁵¹ Informacje uzyskane od Karola Korczyńskiego.

⁵² *Fundraising* – pozyskiwanie pieniędzy poprzez zdobywanie wsparcia od osób indywidualnych, przedsiębiorstw, fundacji dobroczynnych lub instytucji rządowych i samorządowych.

⁵³ List Prezydenta Wrocławia Jacka Sutryka do mieszkańców miasta z prośbą o wsparcie zbiórki w ramach akcji „SAVE UKRAINE”, [online], [dostępny: <https://fundacjaukraina.eu/wp-content/uploads/2022/03/20220324111728427.pdf>], [dostęp: 28.08.2023].

i wydatkach⁵⁴. Łącznie do 1 czerwca 2023 roku zebrano 7 653 383,75 zł, dzięki którym kupiono i wysłano do Ukrainy do 28 grudnia 2022 roku 2095 paczek żywnościowych (do obwodu donieckiego, Mikołajowa, Chersonia)⁵⁵, zaś od 1 stycznia do 30 czerwca 2023 roku przekazano 3893 paczki żywnościowe⁵⁶, które trafiły do obwodów: zaporoskiego, chersońskiego, kijowskiego, dniepropietrowskiego, charkowskiego, kirowohradzkiego oraz lwowskiego. Oprócz paczek, w pierwszej połowie 2023 roku wysłano również 200 kg produktów (olej, mąka, płatki zbożowe, żywność dla dzieci i słodycze) na rzecz funduszu charytatywnego „Malysz” w mieście Mikołajów⁵⁷. Jednak na ten rodzaj pomocy zapotrzebowanie w tej chwili⁵⁸ spada, dlatego obecnie FU kładzie na nią mniejszy nacisk.

Po lutym 2022 roku FU rozszerzyła też działalność na inne miasta regionu (m.in. Wałbrzych, Jelenią Górę, Bolesławiec), a także kilkakrotnie powiększyła swój zespół. To wiąże się ze znacznym zwiększeniem kosztów prowadzonej działalności. Głównym źródłem finansowania Fundacji są pieniądze pozyskiwane z projektów, których obecnie⁵⁹ realizowanych jest ponad dwadzieścia. W związku z tym plan budżetu na działania prowadzone przez FU w 2022 roku wzrósł z 3 mln do 12 mln. Pieniądze na ten cel pochodziły z dotacji (2,083 mln) oraz z *fundraisingu* (10,319 mln)⁶⁰. Budżet na rok 2023 był podobnej wysokości⁶¹.

FU prowadzi również działania, z których korzystają głównie dzieci i młodzież, np. dotyczy to konsultacji psychologicznych. Organizowane są weekendowe integracyjno-adaptacyjne zajęcia artystyczne dla dzieci. Fundacja zatrudnia też asystentów kulturowych, którzy pomagają dzieciom w szkołach. Od 2022 roku uzyskiwała pieniądze na organizowanie półkolonii letnich w różnych miejscach Polski. Pracownicy zajmowali się nawiązywaniem kontaktu ze szkołami, ośrodkami

⁵⁴ Raport Finansowy, stan na dzień 29 czerwca 2023 r., [online], [dostępny: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/13RT9vzmK-Uh0k9Ne93DBTdb6NqHv7i3lryhjH9dFTc/edit#gid=0>], [dostęp: 28.08.2023].

⁵⁵ [online], [dostępny: <https://zrzutka.pl/gsp8sk>], [dostęp: 28.08.2023].

⁵⁶ Projekt HELP UA PACKAGE, [online], [dostępny: <https://fundacjaукраина.eu/help-ua-package/>], [dostęp: 28.08.2023].

⁵⁷ [online], [dostępny: <https://www.linkedin.com/company/fundacja-ukraina/>], [dostęp: 28.08.2023].

⁵⁸ Stan na wrzesień 2023.

⁵⁹ Stan na wrzesień 2023.

⁶⁰ *Najważniejsze punkty Planu Polityki Fundacji Ukraina na rok 2022*, s. 2, [online], [dostępny: <https://fundacjaукраина.eu/dokumentacja/>], [dostęp: 29.08.2023].

⁶¹ Informacje uzyskane od Karola Korczyńskiego.

kultury, świetlicami, rekrutowali na miejscu osoby, które następnie zajmowały się prowadzeniem półkolonii. Fundacja miała za zadanie koordynację opieki nad dziećmi oraz nadzór nad prawidłowym jej przebiegiem. W 2022 roku udało się zorganizować ponad 100 turnusów w całej Polsce⁶².

FU nie prowadzi statystyk dotyczących liczby osób danej narodowości będących jej beneficjentami. Zdecydowaną większość zarówno przed wojną, jak i po jej wybuchu stanowią Ukraińcy, których przyciąga ranga Fundacji, a także jej nazwa⁶³. Obecnie FU pracuje nad profesjonalizacją swoich działań, dąży do tego, by jej usługi były jak najwyższej jakości. W tym celu podejmowana jest współpraca z jednostkami, które zatrudniają specjalistów dysponujących wiedzą ekspercką. Ma to zachęcić jak największą liczbę migrantów do skorzystania z usług Fundacji. Dodatkowo jej pracownicy uczestniczą w konferencjach specjalistycznych, dzieląc się swoją wiedzą i doświadczeniem, np. byli obecni na XXXII Forum Ekonomicznym w Karpaczu (5–7 września 2023)⁶⁴. FU ma w planach stworzenie we Wrocławiu centrum integracyjnego czy wielokulturowego, w którym migranci mogliby nie tylko odbywać konsultacje w ojczystym języku, ale też załatwiać podstawowe sprawy urzędowe dzięki obecności na miejscu urzędników miejskich. W tym celu potrzebna jest współpraca organizacji pozarządowych z władzami Wrocławia. Wola polityczna w tym kierunku jest, natomiast potrzebne są jeszcze środki na jego wybudowanie i prowadzenie⁶⁵.

Istotne we Wrocławiu jest również to, że brane są pod uwagę opinie i głosy migrantów mieszkających w mieście. Dlatego na przełomie 2022/2023 roku z inicjatywy Gminy Wrocław (Departamentu Spraw Społecznych Urzędu Miejskiego Wrocławia, Biura Strategii Miasta Urzędu Miejskiego Wrocławia i Wrocławskiego Centrum Rozwoju Społecznego), Uniwersytetu Wrocławskiego (Instytut Socjologii Wydziału Nauk Społecznych) oraz Stowarzyszenia Edukacji Krytycznej przeprowadzono interdyscyplinarny projekt badawczy „Warunki i jakość życia we Wrocławiu – nowi mieszkańcy i mieszkanki miasta”. Celem projektu było uzyskanie informacji o planach migrantów

⁶² Ibidem.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem.

i uchodźców, niezależnie od długości ich pobytu w mieście. Chciano również dowiedzieć się, jak oceniają warunki, w których żyją, jakie są ich możliwości oraz oczekiwania co do stabilizacji życiowej⁶⁶. Badania prowadziły: dr hab. Julita Makaro oraz dr hab. Kamila Dolińska, prof. UWr z Instytutu Socjologii UWr, a zrealizowano je od 5 grudnia 2022 do 10 stycznia 2023 roku w formie ankietowej.

W ramach projektu przeprowadzono anonimowe badanie, w którym wzięło udział 906 osób (Ukraińców i Białorusinów). Byli to migranci przybyli przed 24 lutego 2022 roku, którzy przyjechali do Wrocławia np. z powodów ekonomicznych, ale też uciekający z kraju po aneksji Krymu w 2014 roku. Te osoby związały z Wrocławiem swoje plany życiowe, bytowe czy zarobkowe. Drugą grupą, stanowiącą większość ankietowanych, byli migranci, którzy po 24 lutego 2022 roku zostali zmuszeni do opuszczenia swoich domów⁶⁷. Przed wybuchem pełnoskalowej wojny większość społeczności ukraińskiej w Polsce stanowili młodzi mężczyźni. Po lutym 2022 roku wśród osób przyjeżdżających do Polski z Ukrainy przeważają kobiety i dzieci⁶⁸.

W ankiecie można wyodrębnić trzy obszary problemowe. Pierwszym jest postrzeganie Wrocławia. Zapytano migrantów, dlaczego wybrali Wrocław, a nie inne miasto. Ankietowani przybyli po lutym 2022 roku wskazali, że ich wybór w dużej mierze był losowy (prawie 40 proc.). Niektórzy jednak kierowali się tym, że mieli we Wrocławiu znajomych lub członków rodziny (30 proc.). Przyciągnęła ich również historyczna atrakcyjność miasta (30 proc.), dobra jakość życia⁶⁹. Miasto przyciągnęło ich też polityką otwartą na obcokrajowców, byli również przekonani, że mają szansę na znalezienie pracy i dobrą edukację. Poproszono ich także o ocenę jakości życia w mieście po dłuższym lub krótszym w nim pobycie. W odpowiedzi napisali, że we Wrocławiu mieszka im się dobrze, ze względu na aspekty życia miejskiego, za które odpowiedzialne są władze samorządowe, np. komunikacja miejsca, zieleń miejska, poczucie bezpieczeństwa w przestrzeni publicznej. Dodatkowo cenią przyjaznych i otwartych mieszkańców, obecność licznej diaspory z kraju

⁶⁶ Projekt badawczy „Warunki i jakość życia w Wrocławiu – nowi mieszkańcy i mieszkanki miasta”, [online], [dostępny: <https://wielokultury.wroclaw.pl/projekty/zyciewewroclawiu/>], [dostęp: 29.08.2023].

⁶⁷ K. Dolińska, J. Makaro, *Warunki i jakość życia we Wrocławiu – nowi mieszkańcy i mieszkanki miasta. Raport z badań ilościowych*, Wrocław 2023, s. 6.

⁶⁸ M. Wojdat, P. Cywiński, op. cit., s. 40–41.

⁶⁹ K. Dolińska, J. Makaro, op. cit., s. 21.

ich pochodzenia, a także możliwość rozwoju osobistego i zawodowego. W większości mieszkają w samodzielnych mieszkaniach i oceniają swoją sytuację mieszkaniową jako dobrą. Pod względem ekonomicznym żyje im się dobrze lub średnio, co wystarcza im na zaspokojenie codziennych podstawowych potrzeb.

Drugim obszarem problemowym były oczekiwania migrantów względem mieszkańców i władz Wrocławia – pytano m.in. o to, jakie mają potrzeby, które nie zostały zaspokojone. Wyniki pokazują, że migranci, którzy przyjechali do miasta przed lutym 2022 roku, prezentują postawę socjalną, m.in. oczekują od samorządu Wrocławia wsparcia w postaci budowy mieszkań socjalnych i komunalnych, gdyż posiadanie mieszkania jest ich podstawową potrzebą. Zaś migranci przybyli do miasta po lutym 2022 roku prezentują postawę progresywną. Ponieważ mają już stabilną sytuację mieszkaniową, uważają, że te kwestie powinien regulować rynek. Reprezentują oni również postawę ekologiczną w kwestii transportu publicznego. Nie są nastawieni na posiadanie np. własnego samochodu, gdyż częściej korzystają z komunikacji miejskiej, bardziej akceptują ograniczenia ruchu w centrum. Ważny jest dla nich rozwój gospodarczy i partycypacja mieszkańców.

Trzecim obszarem było określenie gotowości migrantów do działań na rzecz wspólnoty wrocławian. W ankietach większość respondentów deklarowała m.in.: chęć dbania o porządek na klatce schodowej, organizowanie różnych przedsięwzięć na swoim osiedlu czy na swojej ulicy (festyny, pikniki, zabawy, zbiórki), a także chęć udziału w przedsięwzięciach miejskich. Ankietowani chętniej przeznaczają swój czas i pracę niż pieniądze. Co ciekawe, migranci dłużej mieszkający w mieście znają ideę Wrocławskiego Budżetu Obywatelskiego i uczestniczą w niej, zaś tym, którzy przyjechali po lutym 2022 roku, trzeba tę informację dopiero przekazać⁷⁰. Wielu ankietowanych chciałoby, aby mieszkańcy miasta uznali ich za „swoich”, czyli za wrocławian.

Wyniki ankiety pokazały, że migranci mieszkający w mieście dłużej⁷¹ zadeklarowali, iż są zakorzenieni we Wrocławiu, są związani z miastem, mają poczucie lokalnej tożsamości. Świadczy to o tym, że udało im się zbudować z wrocławianami pewną wspólnotę. Spośród ankietowanych

⁷⁰ K. Dolińska, J. Makaro, op. cit., s. 10–11.

⁷¹ Ci, którzy przyjechali przed lutym 2022 r.

352 (blisko 40 proc.) zadeklarowało chęć pozostania we Wrocławiu na co najmniej rok, argumentując to posiadaniem pracy i zdobyciem wyższych kompetencji językowych⁷². Niewątpliwie jest to dowód na to, że cudzoziemcom żyje się w mieście dobrze⁷³.

Zdaniem autorek projektu warto byłoby przeprowadzić ankietę wśród wrocławian i zapytać ich, co oni chcieliby i mogliby zrobić na rzecz migrantów. Tego typu badania stanowią pomoc w tworzeniu miejskich programów, mających na celu włączenie nowych mieszkańców miasta w życie lokalnej wspólnoty oraz wzmacnianie procesów adaptacyjno-integracyjnych. Badanie zostało przeprowadzone jako jeden z elementów potrzebnych do opracowania strategii rozwoju Wrocławia w perspektywie roku 2050, która pozwoli zrealizować ambicje, by Wrocław stał się miastem Dialogu Międzykulturowego, Miastem Nowych Mieszkańców i Mieszkanek.

Podsumowanie

Wrocław zajmuje na mapie miast pomagających Ukraińcom miejsce szczególne. Podejmowanych jest wiele działań inicjowanych przez organizacje pozarządowe, prywatnych i państwowych przedsiębiorców, instytucje publiczne, władze miasta, a także przez osoby prywatne. Wielu mieszkańców Wrocławia angażuje się w pomoc migrantom wojennym, pracując jako wolontariusze. Do cudzoziemców kierowana jest pomoc prawna, wsparcie edukacyjne, wsparcie zawodowe, przygotowana jest szeroka oferta kulturalna. Nowi mieszkańcy Wrocławia przyczyniają się do zmiany społecznego, ekonomicznego i kulturowego oblicza miasta. Szczególne znaczenie w tym procesie, ze względu na swoją liczebność, ma zbiorowość ukraińska, która od kilku lat, a szczególnie po lutym 2022 roku, w dużej mierze wybrała Wrocław jako miejsce migracji⁷⁴. W mieście podejmowane są działania mające na celu integrację Ukraińców z wrocławianami. Ta skuteczna polityka polega m.in. na włączeniu samych uchodźców w procesy decyzyjne i doradcze, branie pod uwagę ich potrzeb i opinii, co we Wrocławiu

⁷² K. Dolińska, J. Makaro, op. cit., s. 8–9.

⁷³ *Co pokazuje raport dot. nowych mieszkańców i mieszkanki Wrocławia?*, [online], [dostępny: <https://www.radiorodzina.pl/audycje/co-pokazuje-raport-dot-nowych-mieszkancow-i-mieszkanki-wroclawia/>], [dostęp: 29.08.2023].

⁷⁴ K. Dolińska, J. Makaro, op. cit., s. 7.

ma miejsce. Ważne jest też, aby podejmując różnego rodzaju działania w mieście, brać pod uwagę także migrantów mieszkających w miejscowościach podwrocławskich. Bez tego nie jest możliwe stworzenie skutecznego systemu wsparcia. Ważne jest, by zmiany, które są wprowadzane, były długofalowe i trwałe, by służyły zarówno polskiej, jak i ukraińskiej części społeczeństwa. W pierwszych tygodniach po wybuchu pełnoskalowej wojny wielu Ukraińców sądziło, że konflikt szybko się skończy, że pozostaną w Polsce tylko kilka miesięcy, do czasu ustabilizowania się sytuacji w kraju. Wojna jednak przedłużyła się. Oczywiście jest, że po jej zakończeniu część osób wróci do swoich domów. Będą jednak też tacy, którzy podejmą decyzję o pozostaniu we Wrocławiu na dłużej i sprowadzą do Polski swoich bliskich. Ludziom tym trzeba będzie zapewnić dobre warunki do życia, edukacji, pracy i rozwoju. W inicjatywach organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, władz miasta oraz osób prywatnych widoczne są starania w tym kierunku. Bardzo ważne jest, aby migranci nie zostali pozostawieni sami sobie, by otrzymali wsparcie długofalowe, gdyż brak integracji w dłuższej perspektywie powoduje izolację i rodzi konflikty społeczne. Wsluchanie się w głosy migrantów mieszkających we Wrocławiu, branie pod uwagę ich potrzeb może sprawić, że będą się czuć w mieście jak u siebie w domu.

Streszczenie

W artykule zaprezentowano najliczniejszą wśród migrantów wrocławskich grupę, jaką jest ludność pochodząca z Ukrainy oraz działania na ich rzecz związane z pomocą prawną, zatrudnieniem, edukacją i integracją kulturalną podjęte przez organizacje pozarządowe, przedsiębiorców prywatnych i państwowych, władze miasta, a także wrocławian. Starano się pokazać, w jaki sposób zmienił się zakres wsparcia w związku z wybuchem pełnoskalowej wojny w Ukrainie w dniu 24 lutego 2022 roku, który spowodował napływ nowych migrantów z tego kraju.

Summary

The article presents the largest group of Wrocław migrants, which is the population from Ukraine, and the activities related to legal assistance, employment, education and cultural integration undertaken by non-governmental organizations, private and state entrepreneurs, city authorities, and Wrocław residents on

their behalf. Attempts were made to show how the scope of support has changed due to the outbreak of a full-scale war in Ukraine on February 24, 2022, which resulted in an influx of new migrants from that country.

Słowa kluczowe: Ukraińcy, Wrocław, migranci, integracja

Keywords: Ukrainians, Wrocław, migrants, integration

Bibliografia

Aktualności, <https://fundacjaukraina.eu/blog/>

Co pokazuje raport dot. nowych mieszkańców i mieszkańek Wrocławia?, <https://www.radiorodzina.pl/audycje/co-pokazuje-raport-dot-nowych-mieszkancow-i-mieszkanek-wroclawia/>

Dar dla Fundacji. Dutkiewicz przekazał 50 tys. euro Fundacji Ukraina, <https://samorzad.pap.pl/kategoria/archiwum/dar-dla-fundacji-dutkiewicz-przekazal-50-tys-euro-fundacji-ukraina>

Dolińska K., Makaro J., *Warunki i jakość życia we Wrocławiu – nowi mieszkańcy i mieszkanki miasta. Raport z badań ilościowych*, Wrocław 2023

Falkiewicz P., *We Wrocławiu rusza Ukraińskie Centrum Edukacji. Jakie pomysły na nowy rok szkolny?* <https://www.wroclaw.pl/dla-mieszkanca/we-wroclawiu-rusza-ukrainskie-centrum-edukacji>

Fundacja Ukraina, <https://fundacjaukraina.eu/>

Fundacja Ukraina. O nas, <https://fundacjaukraina.eu/o-nas/>

Gajos B., *Wrocław: Co dziesiąty mieszkaniec miasta jest Ukraińcem*, <https://kresy.pl/wydarzenia/wroclaw-co-dziesiaty-mieszkaniec-miasta-jest-ukraincem/>

HELP UA PACKAGE, <https://zrzutka.pl/gsp8sk>

Informacja uzyskana od Kai Reszke, dyrektora Działu Komunikacji i Fundraisingu, fundacja Ogólnopolski Operator Oświaty [korespondencja mailowa z dnia 29.08.2023]

Integracja, adaptacja, akceptacja. Wsparcie obywateli państw trzecich zamieszkałych na Dolnym Śląsku, <https://fundacjaukraina.eu/projekt/fami/>

Integracja, adaptacja, akceptacja. Wsparcie obywateli państw trzecich zamieszkałych na Dolnym Śląsku. Ogólne informacje o projekcie, [https://duw.pl/pl/urząd/projekty-realizowane-pr/integracjaadaptacjaakce/14573, Ogolne-informacje-o-projekcie.html](https://duw.pl/pl/urząd/projekty-realizowane-pr/integracjaadaptacjaakce/14573,Ogolne-informacje-o-projekcie.html)

Informacje uzyskane od Karola Korczyńskiego, menadżera Instytutu Praw Migrantów we Wrocławiu, podczas rozmowy przeprowadzonej w dniu 1 września 2023 r.

- Instytut Praw Migrantów, <https://www.instytutpm.eu/>
- Kampania społeczna „Wrocław na językach świata”*, <https://www.wnjs.pl/>
- Karabon K., Karabon M., *Migawki z diagnozy Wrocławia*, Grudzień 2016 – Kwiecień 2017
- Klasy przygotowawcze dla dzieci obcojęzycznych. Gdzie są i jak się zapisać*, <https://www.wroclaw.pl/porta/klasy-przygotowawcze-dla-dzieci-obcojezycznych-gdzie-sa-i-jak-sie-zapisac>
- Klasy przygotowawcze dla dzieci obcojęzycznych w 11 szkołach we Wrocławiu*, <https://www.wielokultury.wroclaw.pl/klasy-przygotowawcze-dla-dzieci-obcojezycznych-w-11-szkolach-we-wroclawiu/>
- Konsulat Generalny Ukrainy we Wrocławiu*, <https://wroclaw.mfa.gov.ua/pl>
- Kulak T., *Wrocław. Przewodnik historyczny*, Wrocław 2006
- Let's mów po polsku z Fundacją Ukraina*, <https://fundacjaukraina.eu/kursy-jezyka-polskiego-lets-mow/>
- <https://pl.linkedin.com/company/fundacja-ukraina>
- List Prezydenta Wrocławia Jacka Sutryka do mieszkańców miasta z prośbą o wsparcie zbiórki w ramach akcji „SAVE UKRAINA” <https://fundacjaukraina.eu/wp-content/uploads/2022/03/20220324111728427.pdf>
- Miejska gościnność. Szacunek liczby Ukraińców w miastach UMP marzec, kwiecień, maj 2022. Aktualizacja raportu „Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse. Raport o uchodźcach z Ukrainy w największych polskich miastach” z kwietnia 2022 r.*, Warszawa 2022.
- Nowe rozwiązania technologiczne dla ukraińskich pracowników MPK Wrocław*, https://mpk-wroc-pl.translate.google/nowe-rozwiazania-technologiczne-dla-ukrainskich-pracownikow-mpk-wroclaw?_x_tr_sl=pl&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=op
- Pełnomocnik ds. Mieszkańców Pochodzenia Ukraińskiego*, <https://www.wielokultury.wroclaw.pl/pelnomocnik-ds-mieszkancow-pochodzenia-ukrainskiego/n>
- Poznajcie Centrum Wsparcia Uchodźców*, <https://fundacjaukraina.eu/poznajcie-centrum-wsparcia-uchodzcow/>
- Projekt badawczy „Warunki i jakość życia w Wrocławiu – nowi mieszkańcy i mieszkanki miasta”*, <https://wielokultury.wroclaw.pl/projekty/zyciewewroclawiu/>
- Projekt HELP UA PACKAGE*, <https://fundacjaukraina.eu/help-ua-package/reSTART>, <https://fundacjaukraina.eu/projekt/restart/>
- Sprawozdanie z działalności Fundacji Ukraina 2021*, <https://fundacjaukraina.eu/dokumentacja/>
- SkovorodaFest 2021*, <https://fundacjaukraina.eu/skovoroda-fest-2021/>

- Sukcesy i wyzwania integracji międzykulturowej na Dolnym Śląsku. Biuletyn podsumowujący konferencję ForUM For Unity of Migrants 2019*, s. 3, <https://fundacjaukraina.eu/wp-content/uploads/Biuletyn-FORUM.pdf>
- Targi Pracy*, <https://fundacjaukraina.eu/targi-pracy-dla-migrantow/>
- Targi Pracy Skill Expo*, <https://fundacjaukraina.eu/skill-expo/>
- Targi Pracy Still Expo. Katalog 2021*, Wrocław 2021, s. 1, 15
- Techmańska B., *Dzieci ukraińskie w polskiej szkole*, w: „Wiadomości Historyczne”, 2022, nr 3
- Ukraińcy w 12 największych polskich miastach po 24.02.22 r. Główne wyniki z raportów Centrum Analiz i Badań Unii Metropolii Polskich*, Centrum Analiz i Badań, Unia Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza, Warszawa 2022
- Ukraińskie Centrum Edukacji, <https://operator.edu.pl/pl/ukrainskie-centrum-edukacji/>
- Uprawnienia do korzystania z ulg w komunikacji miejskiej Wrocławia w 2022 r.* <https://www.wroclaw.pl/komunikacja/uprawnienia-do-ulg>
- We Wrocławiu powołano pełnomocnika ds. Ukraińców*, <https://kresy.pl/wydarzenia/polska/we-wroclawiu-powolano-pelnomocnika-ds-ukraincow-to-miasto-w-ktorym-ukraina-jest-od-dawna/>
- Wojdat M., Cywiński P., *Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse. Raport o uchodźcach w Ukrainy w największych polskich miastach*, Warszawa 2022
- Wrocław: Polska i UE płacą za kursy dla Ukraińców, m.in. Jak uzyskać polskie obywatelstwo*, <https://kresy.pl/wydarzenia/wroclaw-polska-i-ue-placa-za-kursy-dla-ukraincow-m-in-jak-uzyskac-polskie-obywatelstwo/>
- Wrocławskie Centrum Integracji. Zrealizowane projekty*, <https://www.wci.wroclaw.pl/zrealizowane-projekty/>
- Zatrudnienie uchodźców wojennych w Polsce. Pracodawco dołączysz do działań Centrum Wsparcia Uchodźców?*, <https://fundacjaukraina.eu/zatrudnienie-uchodzcow-wojennych-w-polsce-pracodawco-dolaczysz-do-dzialan-centrum-wsparcia-uchodzcow/>
- Zarządzenie nr 7524/17 Prezydenta Wrocławia z dnia 14 lipca 2017 r.
- Zarządzenie nr 677/19 Prezydenta Wrocławia z dnia 26 marca 2019 r.